

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Gebed voor allen nood der Christenheid

V

Ps. 90 (vervolg)

„En de liefelijkheid des HEEREN, onzes Gods, zij over ons en bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja het werk onzer handen, bevestig dat”, vs 17.

Waarom bad Mozes of God hun arbeid wilde bevestigen? Wel, omdat hij voor ogen zag hoe ijdel dat werk van het woestijngeslacht toen was. Zoals het met de mensen ging, ging het ook met hun werk. Ze brachten hun jaren door als een gedachte, vs 9.

In een zucht was hun leven voorbij en hun werk. Ze presteerden niets. Als een rookwolk, die verwaait. Zoals men de slaap uit de ogen wrijft. Als gras dat bloeit en... verdort en wat blijft ervan over? Van die 40 jaren omzwerven is geen vrucht gebleven. We lezen er ook niets over in Gods Woord. Zonder enig blijvend resultaat van opbouw of voortgang voor Gods koninkrijk zijn deze jaren er als het ware tussenuitgevallen. Een ander geslacht zou het voortzetten.

Wat is dat erg, als het zó met ons leven zou vergaan. Of met een kerkelijk geslacht. Jachtig geleefd, driftig geijverd, stoicijns geglimlacht of vroompjes vergenoegd „erdoorgekomen”, maar... géén werken volgen ons na... ze zijn niet bevestigd over ons.

Hoe „gemakkelijk” kan al het werk onzer handen, ja, van geslachten en geslachten gebroken worden. Hoe rechtmatig kan dat geschieden!

Hoe is er niet in veel Gereformeerde arbeid geblazen!

Dat is droef. Maar 't make ons niet nihilistisch: „Och, wat geeft het!”

Dan zal Mozes tegen ons getuigen!

Hij heeft „'t bijltje er niet bij neergegoid” in cynisme. De Geest van Christus dreef hem tot voorbede voor Gods gestrafte volk. Hij bleef bidden tot God voor Israël.

„Bevestig Gij het werk onzer handen over ons”.

De HEERE heeft Mozes verhoord.

Er is een geslacht omgekomen in de woestijn, maar er is ook een geslacht uitgekomen uit de woestijn. Mede op Mozes' gebed.

Ondanks het oordeel Gods over dat volk, dat bij de Sinaï was geteld, waren er bij Sittim aan de Jordaanoever, evenveel weerbare mannen. Zo heeft de HEERE zijn heer-

Calvinisme

Het woord Calvinisme kan en mag dus niet dienst doen als kerkelijk onderscheidingsnaam. Het verdient geen goedkeuring, om, zoals soms geschiedt, tot op de kansel toe, van Calvinisme en Calvinisten te gewagen, of ons zelve als „Calvinistische Gereformeerden” aan te duiden.

In de kerk en op kerkelijk gebied zijn wij Christenen, Gereformeerde Christenen, niets anders, niets meer en ook niets minder.

Wie iets anders en iets meer wil wezen, wordt juist daardoor ongereformeerd.

H. Bavinck.

lijke, werkzame genade „over hun kinderen” (vs 16) bevestigd. En bevestigd heeft Hij het werk hunner handen in de verovering van Kanaän.

Telkens weer, na lange perioden van verval, heeft Hij het werk Zijner kinderen willen bevestigen tot op het koninkrijk van Christus toe en als wij in de aanstaande heerlijkheid van dat rijk willen delen, zullen we niet mogen nalaten vurig te bidden en aanhoudend te smeken of God het werk onzer handen wil bevestigen.

Wat door de ongodvruchtigheid van het ene kerkgeslacht aan het oordeel der ijdelheid vervalt, kan God in een volgend geslacht weer bevestigen en opbouwen.

Mede door Mozes' voorbede zijn de veertig jaren van verdriet Gods gevolgd door vele jaren, waarin Israël mocht ingaan in de vreugde des Heren als getrouwe dienstknechten en hebben ze Kanaän beërfd.

Wat verwekte Hij menigmaal een vurigheid van Geest.

Dat is een grote troost voor wie een geslacht van Christenen niet ontvallen aan de bewaring van Gods Verbond en vervallen aan moderne Jesu-latrie en tot het dienen van de machtige goden dezer eeuw in wetenschap en cultuur en een vernevelen van alle kerkvergaderende arbeid onzes Heren Jezus Christus.

Hoe weinig kracht voor de strijd des HEEREN gaat er thans dikwijls uit van velen, die ge toch onrecht zoudt doen door hen de Christennaam te ontzeggen. Met hoe grote machteloosheid is veel christelijke arbeid, eertijds zo krachtig ingezet, thans veelal niet geslagen.

Dat bedenkende, worden we uitgedreven tot de bede: „bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja, het werk onzer handen, bevestig dat”.

Tweemaal: „het werk onzer handen”.

Het is een heel ding om daarmee voor de HEERE te komen in onze gebeden.

Dan moeten we wel overtuigd zijn dat het Hem behagen kan. Dat wij in onze arbeid Hem kunnen behagen. Dan zullen we ons verre moeten houden van de moderne geest: zo kort mogelijk werken, zoveel mogelijk verdienen, zo lang mogelijk vacantie.

Dan zullen we van ons werk niet een te hoge dunk mogen hebben, alsof de HEERE er niet zonder kan. Want naast perioden, waarin Gods volk „medewerker Gods” was, zijn er ook tijden, waarin het „tegenwerker Gods” was, zoals in de woestijn en in zo menige periode in de kerkgeschiedenis.

Onze arbeid is niet ijdel in de Here, in de vreze des Heren, in gemeenschap met Hem, in onderworpenheid aan Hem. Dan wil Hij die arbeid bevestigen. Arbeid die in zichzelf strafwaardig is, straf waard is.

Daarom heeft de arbeid der Vrijgemaakten deze bede en voorbede ook dringend nodig.

Zouden we ons niet verblijden toen er in de Vrijmaking verhooring kwam van de bede: „laat uw werk aan uwe knechten gezien worden en uw heerlijkheid over hunne kinderen”?

Zouden we ons niet verblijden over het goede, dat Hij ons deed zien in de Vrijge-

UIT DE INHOUD:

Gebed voor allen nood der Christenheid (V)	P. K. K.
Het „gewichtigste” (II)	C. V.
Bezinning op de kerkelijke situatie (III)	P. G.
Ieder op eigen plaats aan z'n eigen werk	H. J. J.
Tussen Humanisme en Calvinisme (X slot)	G. P.
Op reis in Sowjet-Rusland (4)	A. v. d. P.
Boekbespreking	H. C. E. S.—L.
Kritische krabbel	Frater
Persschouw	C. V.
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

maakte scholen voor lager en middelbaar onderwijs, op politiek en maatschappelijk terrein, hoe gering en gebrekkig dit „werk onzer handen” ook is?

„Het werk onzer handen” in dezen is niet vanzelfsprekend „Uw werk” en Gods werk (in ons vaderland) is niet beperkt tot het werk onzer vrijgemaakte handen.

Daarom moeten we er ons voor wachten alle niet-vrijgemaakte Christelijke arbeid zonder meer „af te schrijven”.

De HEERE heeft gezegd, dat een krachtig gebed van een rechtvaardige veel vermag en we zien het hoeveel Mozes' gebed vermocht voor de voortgang der geschiedenis van Gods kerk.

Hoe wordt onze kracht thans veelszins gebroken door verdeeldheid en twist. Hoe grijnst ook de machteloosheid van menig vrijgemaakt werk ons aan. Hebben ook onze bredere kerkvergaderingen het niet moeilijk in het bestellen van recht en gerechtigheid in zo menige kwestie?

Wie kan hier helpen dan alleen de HEERE, die ons bevolen heeft onze nood en ellende in Zijn Hand te geven.

Laten we het dan doen, ook met de woorden van Mozes, die met Hem sprak van aangezicht tot aangezicht, als een vriend spreekt met zijn vriend.

Wie weet wil Hij ons verhoren in onze dagen nog en Zijn werk zo duidelijk aan ons allen openbaar maken dat daaromtrent geen twijfel meer onder ons zij.

Laat ons niet klagen over de weg, waarlangs we thans moeten gaan, alsof ons de reden daarvoor onbekend was. Noch in hooghartigheid elkaar de rug toekeren.

Wie de deplorabele toestand van Gods Kerk ter harte gaat, die bidde dit gebed van Mozes. Letterlijk, maar in ieder geval in Denzelfden Geest.

Het is Zijn werk Zijn kerk te vergaderen en te verenigen. Dat is geen mensenwerk, van ouderen noch van jongeren.

Daarvan laat Hij Zich niet afbrengen noch Zich dat werk uit handen nemen.

Tenslotte zal dat werk niet verbroken worden maar bevestigd.

Hij kan in één dag afwerken, waar wij duizend jaren voor nodig achtten, vs 4.

Wie weet...!

Waarvoor staat dit gebed van Mozes in de Bijbel? Opdat wij het zouden nabidden.

Een „gebed voor allen nood der Christenheid”.

Gron.

P. K. K.

Het „gewichtigste”

II

Waar gaat het **uiteindelijk** om in de kerk? Wat is de „hoofdsom” van de wet voor het leven van de kerk en haar leden?

Met die vragen hebben we ons in het artikel van de vorige week bezig gehouden.

Om het antwoord der Schrift, het antwoord des Heren, op die vragen te vinden, hebben we toen eerst gewezen op een woord uit het Oude Testament. En wel op de bekende uitspraak van de profeet Micha: „Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God”.

Maar behalve naar dit woord uit het Oude Testament wilden we ook nog wijzen op een uit het Nieuwe. Dat zullen we nu doen.

Het nieuwtestamentische woord waarop we het oog hebben is een woord dat de Heiland richtte tot de schriftgeleerden en de farizeërs.

U vindt het in Matth. 23.

Wat Mattheus in dit hoofdstuk heeft neergeschreven is de rede, waarmee Christus afscheid nam van de schriftgeleerden en farizeërs uit zijn dagen. Met alle liefde en kracht had onze Heiland zich ook tot deze leidlieden van het oude volk, van de kerk des HEREN, gewend, opdat ook zij niet zouden sterven, maar leven. De schriftgeleerden en de farizeërs waren immers de wettige ambtsdragers van de kerk. De door God aangestelde herders van de schapen van het huis Israël. Zij zaten op het gestoelte van Mozes. Het was onze Heiland vooral ook om hen te doen!

Maar Christus' woord en werk waren tevergeefs geweest. Iedere ontmoeting van Christus met deze hyper-orthodoxe leiders van het volk was steeds weer geëindigd in een conflict. De haat van deze mannen tegen de Heiland was steeds feller geworden. Ze waren nu al zo ver, dat ze er naar streefden Jezus uit de weg te ruimen.

In de rede, welke we in Mattheus 23 vinden, richt Christus nu een laatste woord tot hen. Het is vlijmscherp. Het is zonder meer een vernietigend requisitoir. Wat Christus in hen striemt is hun **schijnvroomheid**. Ze hebben de mond vol van God. Ze aanvaarden het ganze Oude Testament zonder enige reserve als het eigen woord van God. Ze beoefenen een strenge, verbeterde godsdienstigheid. Ze zijn in alles stipt „principieel”. Maar onder dat alles gaapt een donkere afgrond. Ze weigeren zich waarachtig te bekeren. Ze willen niet gebroken worden. Ze pogen zich met hun fanatieke godsdienstigheid te handhaven tegen God. Ze weigeren Gods genade. Daarom hâten ze Jezus Christus. En daarom kunnen ze, ja, misschien wel veel misstappen en overtredingen zien! Maar de zonde, **hun** zonde niet.

Tegen deze schriftgeleerden en farizeërs zegt onze Heiland nu het woord: „Wee u, schriftgeleerden en farizeërs, gij huichelaars, want gij geeft tienden van de munt, de dille en de komijn en gij hebt het gewichtigste van de wet verwaarloosd: het oordeel en de barmhartigheid en de trouw!”

Dit is in wijze van zeggen een echt woord van onze Heiland. Het is geen lang betoog. Geen theoretische uiteenzetting. Neen — een tekening, een typering, met een paar woorden slechts. Maar ongelooflijk raak en scherp. Het is als een felle lichtflits, die in één moment de zaak waar het om gaat tot de bodem toe doorlicht.

Die schriftgeleerden en farizeërs — Jezus noemt ze toneelspelers, huichelaars — waren hyper-godsdienstig, wettisch-godsdienstig, tot in het bizarre. Ze hadden de wet Gods uitgewerkt, gespecialiseerd, toegespitst zo, dat heel het leven daardoor in een streng wetskader werd gevat. Ze hadden enorm veel „beginselen” en „voorschriften” uit de wet Gods afgeleid en als woord Gods den volke verkondigd.

Onze Heiland demonstreert dit hun doen, hun levenshouding, op één punt. Namelijk ten aanzien van de tienden.

De Israëlieten moesten tienden geven van de opbrengst van hun land. Tienden van koren, most, olie en van de eerstelingen van

runderen en kleinvee (Deut. 14 : 22v). Dat gebod namen de schriftgeleerden en farizeërs zeer „precies”. Ze leerden dat men nu ook letterlijk van **alles** tienden moest geven. Ook van de paar struikjes munt, dille en komijn, die de Israëlietische vrouwen in een hoekje van de tuin kweekten! We zouden tegenwoordig zeggen: ook van de selderij en de peterselie.

Wat nu evenwel de gloeiende toorn van onze Heiland gaande maakt is dit, dat deze uitgewerkte, heel het uiterlijke, zichtbare leven omvattende en beheersende, godsdienstigheid gepaard gaat met een diepe in het hart wortelende goddeloosheid. De geperfectioneerde godsdienstigheid, kerkelijkheid is in feite het masker, de camouflage van een afval van God met het hart.

Want de geestelijke leidlieden van Israël laten na het „zwaarste”, het „gewichtigste” van de wet, namelijk het **recht**, de **barmhartigheid** en de **trouw**.

Het is nodig deze woorden van de Heiland met alle ernst te overwegen.

Het eerste wat Hij de farizeërs verwijt is, dat zij het **recht** nalaten.

Dat wil zeggen: zij noemen niet boos en slecht wat in Gods oog boos en slecht is. Ja, allerlei overtredinkjes van de wet zoals zij die uitleggen en als een zware last op het volk leggen worden door hen meedogenloos gestriemd. Maar wat echt kwaad is in Gods oog — dát zien ze niet. En ze weten daarom ook niet wat in Gods oog **góed** is. Het gevolg daarvan is, dat zij oprechte, Godvrezende broeders benauwen, soms zelfs vervolgen. Ze dringen ze in een hoek. Ze gunnen hun in de kerk niet de plaats, die God voor hen heeft bestemd. Ze maken hen het leven bitter. De lieden die zich naar de ideeën, opvattingen, beginselen, regels van deze kerkelijke leiders schikken, dié worden geaccepteerd als de trouwen, de goeden, ook al deugen ze niet, ja, al zijn ze ook booswichten! Maar wie gereserveerd staat tegenover de farizeïstische beginsel-maniakkerij wordt zonder meer verdoemd, ook al hebben ze de HERE in oprechtheid lief en al dienen ze Hem van harte!

En bij dat verachten van het recht komt het weigeren van de **barmhartigheid**. Als er één ding is waardoor kinderen Gods zich onderscheiden van de wereld, zich daarvan móeten onderscheiden, dan is het de barmhartigheid. Want barmhartigheid is dat wonderlijke in Gods hart, dat Hij zondaren, goddelozen, ellendigen, ondanks alles aanneemt en opneemt in zijn liefde. En die barmhartigheid moet nu uitstralen uit het leven der zijnen. Dat is het kenmerk van de kinderen Gods. Dat is ook het kenmerk van de gemeenschap van Gods kinderen. Daaruit bloeit op het elkaar begrijpen, vasthouden, dienen, dragen, helpen. Dan wijkt de hoogheid, hardheid, koudheid, bitterheid. Dan triumfeert de liefde Gods in Christus ook in de zijnen.

En ten slotte verwijt Christus deze gans zeer orthodoxe kerkmensen, dat in hun hart geen **trouw** leeft. Trouw tegenover God. Maar tegelijk ook trouw ten opzichte van de broeders. Barmhartigheid wordt vooral in de nood wakker geroepen. Trouw is de band die de gemeenschap samenbindt als deze geschokt wordt. Trouw, dat is de **broeder** vasthouden, met het hârt, in moeite, zonde, verwarring. Hem niet van zich afstoten, omdat hij niet tot de eigen „groep” behoort. Niet over hem roddelen. Zijn naam, ook niet op geraffineerde wijze, aantasten. Zijn positie en invloed niet verzwakken. Hem in woord en werk niet uitstoten uit de gemeenschap waarin God hem naast ons plaatst.

Wanneer wij de woorden van de Heiland goed overwegen vallen ons daarin vooral twee dingen op. Twee typische vormen van afval worden namelijk daarin door Hem belicht.

Vooreerst laat onze Heiland zien, dat ook en vooral in het door Hem gevonniste farizesche gedoe zich de wortelzonde van het menselijk hart openbaart, namelijk de autonomie, het zèlf uitmaken wat voor zichzelf en anderen goed en bindend is. Een mens wil nu eenmaal van nature niet naar God luiste-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

ren. Soms zegt hij dat openlijk en brutaal. Maar dikwijls — in de kerk altijd — wordt dit kwaad gecamoufleerd. Kerkelijke leidlieden prediken namelijk altijd eigen inzichten, opvattingen, ideeën, regels als **Goddelijke** geboden. Daarmee probeert men aan de klem van Gods eigen wil en wet te ontkomen. Op deze wijze maakt men ze krachteloos. Het is niet te zeggen hoe wijd verbreid, hoe hardnekkig, hoe verwoestend dat kwaad in de kerk gedurende alle eeuwen is geweest. Het leven van miljoenen is er door vergiftigd, beangst, verwrongen geworden. En naarmate die zelfgemaakte voorschriften vromer, ernstiger leken, hebben ze te meer invloed gehad en kwaad gedaan.

Maar er is nog iets dat in Christus' woorden de aandacht trekt.

In de farizesche zonde signaleert hij nog een ander kenmerk van de valse godsdienstigheid. Dit namelijk, dat ze zich altijd afwendt van het eerste, het centrale, het allesbeheersende en zich fanatiek werpt op de omtrek, op de delen, op het bijzondere. Dan is niet meer dit het allesbeheersende, dat het in het mensenleven vóór alles gaat om de levende gemeenschap met **Christus**. Neen, de geest wordt dan geboeid door en redeneert eindeloos over allerlei theologische stellinkjes. Niet dit grijpt het hart, dat het vóór alles aankomt op de **hoofdsom** der wet, namelijk de liefde. Neen, men stelt allerlei regeltjes op, veelal zeer verstandelijk uitgewerkt en bindt zichzelf en de anderen daaraan. Maar daardoor wordt het leven des geloofs tot in de wortel bedorven. Want het wordt ons in de Schrift met alle macht toegeroepen dat het in het geloof van het begin tot het eind gaat om de band aan Christus en in gans het leven om de liefde tot God en de naaste. Staande in dat geloof en deze liefde is het mogelijk roeping en taak in alle sectoren en verhoudingen van het mensenleven te zien en te volbrengen. Maar zo ook alléén.

Wie iets van de geschiedenis der kerk kent, speciaal van de gereformeerde, weet dat steeds weer ten aanzien van dit woord van Christus gruwelijk is gezondigd.

Wanneer men zich b.v. bezig houdt met de historie van de oudste gereformeerde kerken wordt men geconfronteerd met een wereld van twist, verdachtmaking, ellende, die dikwijls geheel en alleen voortvloeide uit het niet kennen en in praktijk brengen van het „gewichtigste” der wet, namelijk het recht, de barmhartigheid en de trouw.

En niet anders was het in de dagen der Afscheiding. O ja, er waren allerlei zeer „principiële” kwesties waarover men elkaar te lijf ging! Maar wie scherp toeziet ontdekt steeds weer, dat de eigenlijke oorzaak van de ellende dit was dat de onderlinge verhoudingen niet werden beheerst door wat Christus tegenover de farizeërs als kern der

wet aanwees. Tijdens de tweede synode der Afscheidenen — de Afscheiding is dan nog geen drie jaar oud — vindt een ouderling Hendrik de Cock geknield voor zijn bed snikkend vanwege de ellende waarin de kerk door de velerlei kwesties gedompeld is en die op de synode zo duidelijk aan de dag trad. En in een brief schreef hij, dat de duivel in de synodenvergaderingen zeer machtig was.

O zeker, de besten hebben later wel ingezien, dat men in menig opzicht schandelijk met elkaar had geleefd en de zaak van Jezus Christus onnoemelijk veel schade had berokkend. Maar toen was reeds zeer veel onherstelbaar kwaad aangericht. Duizenden werden er door weerhouden zich bij de Afscheidenen te voegen. Velen keerden terug tot de Ned. Herv. Kerk. De bekende Mr J. H. Koenen, een van de fijnste figuren uit de Reveil-kring schreef eens, dat indien de Afscheiding met vastheid en mildheid was geleid, „waarschijnlijk de grootste helft der Nederlandsche Gereformeerden zich tot een Vrije kerk zouden hebben verenigd, evenals dat in Schotland geschied is. Een afgescheiden kerk moet niet dwingen en drijven dat

men zich bij haar voegt, maar liever de kenbare vruchten des Geestes in haar levend geloof en liefde betonen”.

Helaas, dat is niet geschied. En daar dragen de Afscheidenen ook zelf de schuld van.

* * *

We zullen het daarover vooral met het oog op het leven der kerk, dat wil dus tegelijk zeggen: met het oog op de verhouding tussen broeders en zusters met alle ernst ter harte moeten nemen, dat het daarin boven alles aankomt op het oefenen van recht, barmhartigheid en trouw. Die vormen zonder meer de wet, de grondslag, het beslissende voor het kerkelijke leven en de gemeenschap der heiligen. Als die er niet zijn dan is alles wat in en door de kerk gedaan wordt ijdel en zinloos. Dan scheurt een kerk uiteen. Of liever: dan is zij al gescheurd. Dan is ook alle christelijke activiteit huichelachtig en een gruwel in de ogen des Heren.

En daarom is ook het blijvende eerste punt van werkelijke doorgaande reformatie het jagen naar recht, barmhartigheid en trouw door allen die de HERE vrezen.

C. V.

Bezinning op de kerkelijke situatie

III

Op grond van de in mijn beide vorige artikelen gegeven argumenten kan ik helaas tot geen andere conclusie komen dan deze, dat zowel wat de leer der kerk betreft, als wat haar regering aangaat, de kloof, die ons van elkander scheidt, niet is overbrugd.

Wat de leeruitspraken aangaat, betekent, zoals gezegd, de terzijdestelling geen intrekking. Terzijdestellen is op zij of aan de kant stellen. De leeruitspraken zijn dus niet uit de wereld, maar zij staan aan de kant.

Het gaat natuurlijk niet om een woorden spel, maar ik mag aannemen, dat de synode zelf het woord, waarmee zij haar besluit kenbaar maakt, goed gewogen en zuiver gekozen heeft. Wanneer ik de rapporteur ter synode, prof. dr H. N. Ridderbos, die, naar ik aanneem, ook degene is, die deze term voorgesteld heeft, in zijn verantwoording in het Gereformeerd Weekblad dan bovendien hoor opmerken, dat deze terzijdestelling niet betekent, dat de inhoud van het terzijdestelde aan alle bestrijding wordt prijs gegeven, dan ontvang ik steun voor mijn opvatting, dat die leeruitspraak nog op de een of andere wijze bestaat. In de ijskast? Best, maar te eniger tijd kan zij er dan weer uit te voorschijn gehaald worden. En nu denk ik aan 1905. Over de waarde en betekenis van de uitspraak van 1905 is tussen de vrijgemaakte en niet-vrijgemaakte kerken groot verschil gerezen. Ik behoef alleen maar in herinnering te brengen de brochure „Rondom 1905” om duidelijk te maken, hoe over deze zaak gestreden is. Wie had kunnen vermoeden, dat dit zich zou voordoen! Deze les uit het verleden maant ons echter over en weer de grootst mogelijke voorzichtigheid in acht te nemen. Deze prudentie vraagt om besluiten, die in ieder opzicht duidelijk en doorzichtig zijn wat hun betekenis en draagwijdte betreft. Aan die zeer belangrijke voorwaarde voldoet de leeruitspraak van 1959 niet.

De term terzijdestelling zelf roept vraagtekens op en maakt ons huiverig, terwijl de bij de leeruitspraak gemaakte leerstellige opmerking of wel de staart van de uitspraak ook om nadere opheldering vraagt. Zij bevat in zich de kiem voor nieuwe conflictstof, gegeven de duidelijke parallel, die er is tussen de in deze opmerking gebezigde termen en de uitspraken van vorige synodes. Het is een voortsmulende lont.

Wellicht merkt iemand op, dat we niet zo bangst ervoor behoeven te zijn, dat de terzijdestelde leeruitspraak nog eens te eniger tijd weer voor de dag zal worden gehaald. De niet-vrijgemaakte kerken zullen — zo zegt men — immers wat blij zijn, als zij deze twistappel kwijt zijn, al was het alleen maar terwille van de interne verhoudingen binnen deze kerken. Ook dan wjch ik weer op 1905 en op wat daarover in de achter ons liggende jaren te doen is geweest. Wie had durven veronderstellen, dat over een pacificatie-formule nog eens zo fel en ver-

woed zou moeten worden gestreden? En daarom zeg ik allereerst tot mijn broeders in de vrijgemaakte kerken, maar tevens tot mijn broeders in de niet-vrijgemaakte kerken: weest op uw hoede en zorgt voor een in ieder opzicht duidelijke en niet voor tweeërlei uitleg vatbare formulering van uw kerkelijke besluiten. Gesteld te eniger tijd zou in de toekomst weer eens naar deze zaak worden teruggegrepen, dan zou men bij het vormen van zijn oordeel over hetgeen in 1959 is geschied ongetwijfeld kracht kunnen ontleenen aan het feit, dat niemand minder dan de rapporteur ter synode uitgesproken heeft, dat de terzijdestelling van 1946 niet betekent, de inhoud ervan prijs geven aan alle bestrijding en dat hij voorts ook heeft verklaard, dat door de terzijdestelling op deze wijze voor te stellen als geschied is, de band aan het verleden niet werd doorgesneden, maar in het wezen der zaak werd gehandhaafd. Dan zouden de kerken opnieuw in de perikelen zitten. Daarvoor wil ik waarschuwen.

De oorzaak van deze onduidelijkheid en zakelijke onzuiverheid in de besluitvorming der generale synode 1959 van de niet-vrijgemaakte kerken schuilt m.i. in het feit, dat hetgeen tot stand kwam door dit besluit een compromis is of dit althans wil zijn, waardoor men de ultra's ter ene en ter andere zijde binnen de kring van deze kerken op dit punt wil verzoenen.

Bij de beoordeling hiervan wil ik beginnen, mijn volle respect erover uit te spreken, dat de rapporteur van de synode in deze zaak, prof. dr H. N. Ridderbos, zover gegaan is, dat hij een terzijdestelling voorbereid en voorgesteld heeft. Zijn persoonlijke overtuiging is ongewijzigd gebleven. Wanneer ik overweeg, dat het de vader van de rapporteur, prof. dr J. Ridderbos, was, die in het totstand-komen van deze leeruitspraken tijdens de voortgezette synode van Sneek zulk een leidende rol heeft vervuld, dan besef ik, wat het voor zijn zoon moet zijn geweest, met een ongeschokte overtuiging toch de terzijdestelling van wat zijn vader had opgebouwd te helpen formuleren. Men leze de Acta van de voortgezette Generale Synode van Sneek 1939/1943 er maar eens op na (Art. 715). Daar lezen we, dat de praeses der Synode, Ds F. C. Meyster, zegt: „Bijzonder danken wij echter prof. Ridderbos! God deelt gaven uit naar Zijn vrijmacht en maakt ze dienstbaar aan Zijn kerk. Wetenschap en wijsheid gaan niet altijd samen. Maar bij u, prof. Ridderbos, zijn ze gelukkig vereenigd. Uw werk wordt door ons, menschen (alsof het een Uebermensch betrof! G.) zeer gewaardeerd. Bovenal heeft God uw arbeid thans gezegend. Moge Hij dien ook verder bevestigen”.

Ik twijfel niet eraan, of prof. dr J. Ridderbos is voor zichzelf overtuigd geweest, dat hij met zijn arbeid de eenheid had gediend en had helpen bewaren. Daarin heeft hij evenwel misgetast. Het bleek van alle zijden toen de mede door hem geschreven Toelichting verscheen. Nog duidelijker werd dit bij publi-

catie van het Prae-advies van Commissie I, waarvan prof. dr J. Ridderbos rapporteur was en dat allerwege kritiek ontmoette. Dit moet voor hem een grote teleurstelling zijn geweest. Is het nu gebrek aan historisch besef of gemis aan piëteit, dat de Generale Synode 1959 der niet-vrijgemaakte kerken nu juist de zoon van prof. dr J. Ridderbos uitkoos om dit werk terzijde te gaan stellen? Alleen al in dit licht gezien, zal het voor prof. dr H. N. Ridderbos een zware opgave geweest moeten zijn, deze taak te aanvaarden en het eert hem, dat hij daarbij tot het uiterste, waartoe hij kon komen, gegaan is. Hij denke ook niet, dat in de vrijgemaakte kring, al oordelen wij over dit bepaalde werk van zijn hooggeleerde vader totaal anders dan hij, vergeten zou zijn, hetgeen ook wij in de kerken aan dezen verschuldigd zijn. Zijn boeken hebben mede het materiaal gevormd, naast die van anderen, dat tot onze geestelijke vorming heeft bijgedragen en als zodanig nemen zij in onze boekenkast nog steeds een ereplaats in. Dit gezegd zijnde — en ik meen, dit te moeten zeggen om niet verkeerd begrepen te worden — voeg ik eraan toe, dat, al waardeer ik ten volle, dat prof. dr H. N. Ridderbos in zijn rapport, dat tot de terzijdestelling leidde, zo ver gegaan is als hij ging, ik tevens van oordeel ben, dat de niet-vrijgemaakte, gereformeerde kerken, waartoe hij behoort, verder hadden moeten gaan. Zij hadden voor deze zaak een andere rapporteur moeten kiezen. Wanneer critiek op besluiten uit het verleden moet worden beoordeeld, is het altijd wijs, een commissie samen te stellen en een rapporteur te benoemen uit personen, die bij het tot stand komen van hetgeen becritiseerd werd, niet zo nauw betrokken waren en die geen familiebanden hebben met degenen, die in dat verleden een leidende rol hebben gespeeld. Men zal begrijpen, dat ik de vervangingsformule van 1946 op één lijn zie liggen met 1943.

Ik wens niet te koersen in de richting van een personalistische taxatie van het besluit der generale synode en van de voorbereiding ervan. Ik gaf in mijn eerste artikel reeds mijn zakelijke argumenten tegen dit besluit. De persoonlijke belichting mag echter m.i. als aanvulling bij een analyse der feiten niet ontbreken.

Naar ik meen is de critiek, die hierbij wordt uitgebracht, niet alleen negatief. Zij wordt ingegeven door de onverzwakte hartelijke begeerte, dat overeenstemming ten aanzien van deze zaak, rakende de leer der kerk, kan worden verkregen.

Al was het alleen maar aan de hand van de preken, die in een serie als „Waarheid en Recht” verschijnen, dan heeft men van de kant der niet-vrijgemaakte kerken voldoende materiaal tot zijn beschikking voor beantwoording van de vraag, of deze prediking in haar doorgaande lijn trouw aan de confessie is. Men heeft destijds alleen maar zijn eigen uitspraken nadrukkelijk gehandhaafd en van de Toelichting verklaard, dat zij een des te grotere waarde had, als bron van kennis van de bedoeling der synode, omdat zij na de behandeling ter synode is verschenen (zie bijlage CVII, art. 855 - Acta Voortgezette Generale Synode Sneek 1939). Men heeft halsstarrig geweigerd, om aan de inzenders van de Verklaring van gevoelen antwoord te geven op hun vraag, of dit gevoelen naar het oordeel der synode tegen de confessie inging, ja dan neen. Tot vandaag aan de dag volharden de niet-vrijgemaakte gereformeerde kerken in deze dubieuze houding. Indien zij van oordeel zijn, dat de prediking in de vrijgemaakte kerken in strijd is met de confessie, dan hebben zij niet alleen de gelegenheid, maar dan is het haar roeping, die ontrouw te bewijzen. Wanneer men van oordeel is, dat de prediking in de vrijgemaakte kerken, bij alle gebrek, dat alle menselijke arbeid aanleeft, toch conform Gods Woord en de daaraan onderworpen belijdenisschriften der kerk is, dan wekt het alleen maar verbazing, dat men dit niet reeds lang duidelijk heeft uitgesproken.

In plaats daarvan komen er al maar weer nieuwe uitspraken, die de onzekerheid doen voortduren en de vragen doen vermeerderen. Het feit, dat men in eigen kerken niet optreedt tegen een prediking, die over de onderhavige zaken gelijk is aan die in de vrijgemaakte kerken stelt de niet-vrijgemaakte gereformeerde kerken schuldig op dit punt aan dubbelhartigheid en halfslachtigheid.

Bij het zoeken van de kerkelijke eenheid met elkander zal op dit punt een radicale verandering moeten komen, zal het eenheidsstreven zich als innerlijk verantwoord en effectief kunnen bewijzen. Ik meen, dat het goed is, deze zaak zo te stellen. Er is nimmer vóór de Vrijmaking op een generale synode van de kant van hen, die thans vrijgemaakt zijn, een aanklacht ingediend ten aanzien van de confessionele trouw van hen, wier gevoelens door de besluiten van de synode van Sneek tot uitsluitende geldig-

heid werden gebracht. Het ging tegen de exclusieve heerschappij van dit gevoelens.

In ons volgend artikel zullen wij de situatie op het punt van de regering der kerk onder ogen zien. Daarna zal de zelfcritiek wat onze vrijgemaakte kerken aangaat even ernstig aan het woord moeten komen.

P. Groen.

Rectificatie vorig artikel: pag. 470, 3e kolom, 15 r.v.b. lees „elkaar” i.p.v. „elkaars”.

Ieder op eigen plaats aan z'n eigen werk

Men zegt, dat er nogal onrust heerst in onze kerken. En verwarring. Men hoort van een massa-bijeenkomst in Groningen, waar een vrijgemaakte dominee en een synodale predikant hebben gesproken over de vraag: „Hoe maken wij een nieuw begin?” En men verneemt, dat de kerkeraad van Groningen tegen deze vergadering heeft gewaarschuwd.

Voorts is er ongerustheid, naar men zegt, over een vergadering, die 12 maart in Zwolle zal gehouden worden. Waar Ds Okke Jager zal spreken over de vraag: „Moeten wij bij elkaar komen” en Ds M. Vreugdenhil van Ruinerwold over de vraag: „Kunnen wij bij elkaar komen, wat de belijdenis betreft?” en Ds W. G. Raven over de vraag: „Kunnen wij bij elkaar komen wat de kerkrechtelijke kwestie betreft?” Deze vergadering is georganiseerd door predikanten en leden van vrijgemaakte en niet-vrijgemaakte kerken.

Dan wordt men opgeschrikt door een bericht in de krant, dat Ds F. A. den Boeft zich gevoegd heeft bij de gebonden kerk van Helpman.

Tenslotte is er dan nog de verklaring van de niet-vrijgemaakte kerkeraad van Voorthuizen aangaande mijn schorsing, die men heeft kunnen lezen in Opbouw van 26 febr. Is dit alles niet onrustbarend en verwarringwekkend?

Wat mij betreft, ik ben er wel rustig onder en niet in de war gebracht. En ik zou allen wel willen waarschuwen zich niet van hun stuk te laten brengen. Indertijd schreef ik over de gevaren van de krant. Die ervaren we weer in onze dagen. In sommige kranten wordt een en ander onder grote koppen aan het publiek bekend gemaakt. Als men de zaak niet nuchter bekijkt, dan zou men zeggen, dat er grote dingen staan te gebeuren. Maar m.i. wekken deze bladen zo een heel verkeerde indruk. Er is inderdaad weinig bijzonders aan de hand.

Wat die vergaderingen betreft, ik denk er nog net zo over als toen ik in het no van 11 dec. 1959 het artikel schreef: „Een gevaar van de krant”. Ik acht zulke vergaderingen niet nodig en als men mijn raad volgde zou men ze niet uitschrijven. Ik verwacht van zulke aparte, opzettelijke vergaderingen niets. Ze helen geen scheuren en bouwen de kerk niet op. Ze dienen hoogstens om een zekere stemming te kweken. En voor velen zit er ook een stukje sensatie in. Maar zoden aan de dijk zetten ze niet.

Aan de andere kant wil ik de vrijheid van vergaderen niet beknotten. We leven in een vrij land en in een vrije kerk. Er staat in de School aan de Broederweg een prachtige vaas met een mooi inschrift: „De vrijheid en is om geen geld te koop”. De vrijheid is een kostbaar goed. We hebben in de jaren 1942—46 aan den lijve ondervonden wat het is als de vrijheid niet wordt gegund. Vergaderingen, die aan de „leiding” niet welgevallig waren, werden toen als gevaarlijk aan de kaak gesteld en ieder, die daar kwam, was al verdacht en kwam soms in aanraking met de censuur. Laten we oppassen, dat wij niet weer in die fout vallen. Het is niet aangenaam als een minderheid zich naar de mening der meerderheid niet wil voegen. Maar er moet ook in de kerk ruimte wezen voor een loyale en royale oppositie. Als daar meningen worden verkondigd, die niet zijn naar uitwijzen van het Evangelie, dan mogen we onze stem daartegen verheffen. Maar het recht en de vrijheid van vergaderen moeten we niet aantasten.

Aan de andere kant mogen we de ondernemers van dergelijke vergaderingen wel vragen of het verstandig is van hun recht en

van de vrijheid gebruik te maken. Wat op zichzelf mag, móet nog niet altijd. Er kan ook een zekere zucht tot agitatie achter zitten en een zekere lust om nu toch eens te doen, wat aan de meerderheid niet welgevallig is.

Wat mij betreft ik verwacht veel meer van contacten, die in het gewone leven als vanzelf worden gelegd, dan van opzettelijke plaatselijke of landelijke vergaderingen. Laat men in familieverband of kennissenkring met elkander spreken over wat verdeelt en wat verenigt.

Laten we aan de overgang van Ds den Boeft niet te veel waarde hechten. Natuurlijk is dit jammer en verdrietig. Maar aan persoonlijke overgangen heeft het in de kerkgeschiedenis nooit ontbroken. En daaraan zal het ook niet ontbreken. Doch aan zulke overgangen heeft geen enkele gemeenschap iets. En van dit bijzondere geval zou ik willen zeggen: „Wie 't schriklijkst er van zwijgt heeft het meest er van gezegd”.

Wat de verklaring van Voorthuizen betreft, m'n antwoord kan men lezen in dit no onder Kerknieuws. Als ik het wel heb is hier nauwelijks een „wolkje als eens mans hand” te zien.

Overigens zou ik allen willen aanraden: Laat ieder op z'n eigen plaats aan z'n eigen werk blijven. Ik vrees wel eens, dat door allerlei geconfereer en gereis en gevergader en gesprek het gewone werk achterwege blijft. Of in elk geval in het gedrang komt. En dat zou ik een ramp achten.

In de oorlogstijd waren er dominees, die al hun tijd en kracht spendeerden aan het verzet. Ik voor mij meen, dat dit niet goed was. Maar in elk geval ben ik er zeker van, dat het niet goed is als een dominee of ouderling of hoogleraar zijn gewone werk in de knel laat komen, door alle aandacht en tijd en kracht te besteden aan conferenties en vergaderingen en gesprekken over eventuele hereniging of vereniging of hoe men dat noemen wil. Laat ieder trouw z'n eigenlijke werk doen. Daaraan hebben de meesten wel de handen vol. Dat eigenlijke werk is voor een dominee: Het Evangelie verkondigen op de kansel en aan de huizen. Zieken bezoeken

en ellendigen vertroosten en ongeregelden vermanen en redden, die ter dood gegrepen zijn. Daardoor wordt de gemeente gebouwd en daardoor wordt ook naar mijn overtuiging de echte eenheid van de kerk het meest gediend.

Datzelfde geldt natuurlijk ook voor een hoogleraar of voor een ouderling of voor elk lid van de kerk. Wat kan een gewoon kerklid doen voor de waarachtige eenheid? Het voorname wat hij daartoe doen kan is: Als een vroom christen leven naar uitwijzen van het Evangelie.

O, als de „anderen” dat eens van ons zagen, dat het ons ernst is met de dienst des HEREN. Dat we lust hebben om de HERE te vrezen. Dat we onze Heiland liefhebben en in de Zaligmaker geloven. Als ze dat van ons zagen in het gewone dagelijkse leven. Dat zou winnen en dat zou trekken.

Wee, als men van ons zou moeten zeggen, dat wij wel kunnen blaffen en bijten en dat wij wel kunnen organiseren en vergaderen en grote woorden spreken, maar dat wij van de gewone dienst des HEREN weinig terechtbrengen. Dan mogen wij wel eens denken aan het woord van de Heiland: „Niet een ieder, die zegt: Here, Here, zal ingaan in het koninkrijk der hemelen, maar die daar doet de wil van de hemelse Vader”.

Tenslotte zou ik nog dit willen zeggen: Laten mannenverenigingen en comités voorzichtig zijn met het uitnodigen van „sprekers van elders” om voorlichting te geven inzake kwesties, waarover men het plaatselijk niet eens is. Laat men die verschillen dan onderling doorspreken. Dat moet toch mogelijk zijn? En laten „sprekers van elders” voorzichtig zijn met zich te mengen in plaatselijke toestanden en verschillen. Zou men het zelf leuk vinden als in eigen gemeente iemand werd uitgenodigd om de zaken een beetje „op stellen te zetten”?

Ik verwacht van allerlei geschrijf en gesprek en geconfereer weinig voor de echte eenheid van allen, die de verschijning van de Here Jezus liefhebben. Laat men plaatselijk met elkander spreken waar dat mogelijk is. Laat men in de gewone contacten, die het leven biedt, elkander zoeken, ook vermanen en terechtwijzen als het nodig is.

Wat de toekomst brengen zal weet niemand dan de HERE. Maar laten wij doen wat onze hand vindt om te doen. Een dokter zegt nogal eens tegen een onrustige patiënt, die angstig vraagt wat hij wel doen moet: „Gewoon doorademen”. Zo zou ik willen zeggen: Gewoon doorgaan met het werk, dat de HERE ieder oplegt. Laat het gewichtigste vooropgaan. Zoals collega Veenhof in z'n artikel van verleden week ons voorhield. We kunnen het samenvatten in de woorden van de profeet Micha 6 : 8 : „Hij heeft u bekend gemaakt, o mens! wat goed is; en wat eist de HERE van u, dan recht te doen en weldadigheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God?”

H. J. Jager.

Tussen Humanisme en Calvinisme

„Ook mag natuurlijk niet onvermeld blijven dat, trots de crisis van het Christendom en het klaarblijkelijk verlies aan functie en aantrekkelijkheid der Kerken, er in deze Kerken meer weerstands- en uithoudingsvermogen blijft huizen dan de statistieken doen geloven”.

Prof. Dr. H. Kraemer

„Vormen van Godsdienstcrisis” (1959), pag. 130.

X: SLOT.

Er was eens een Kamerlid dat in de Kamer diepe indruk maakte!

Zowel in de Commissievergaderingen der Kamer als in zijn Kamerredevoeringen wist hij opmerkingen te maken en visies te geven die in hoge mate opzien baarden. De journalisten wisten dat er wat kwam als hij 't woord vroeg, en meestal moest de Minister die onder handen werd genomen het zwaar ontgelden.

Soms, als het de Minister té bar werd,

sloeg deze (gelijk gebruikelijk met behulp van de door de ambtenaren op de tribune haastig verleende gegevens) stante pede terug. Maar het Kamerlid verwaardigde zich gedurende deze zitting dan niet te antwoorden, maar een week later kwam hij plots op de zaak terug, en zeide de Minister opnieuw de waarheid!

Men vroeg zich wel eens af waarom dit Kamerlid dat zowel praktisch als theoretisch grondig geschoold bleek, nimmer zelf als Minister optrad, en de journalisten waren verbaasd over een zo krachtig opposant, die desondanks zij de Kabinetsformatie te bescheiden bleek naar een portefeuille te dingen!

Het werkelijke geheim van zijn kracht was slechts aan enkele intimi bekend, die zo vriendelijk waren zijn krachtenbronnen nimmer bekend te maken.

Het Kamerlid had namelijk hoge connecties: een Minister van Staat en een Hoogleraar in het Staatsrecht. Nu eens

ging het Kamerlid de Minister te lijf met pas ontvangen gegevens die hem verstrekt waren door de Minister van Staat, dan weer hield hij een geleerd betoog, welks voornaamste inhoud hem zojuist was toegezonden in een door de Hoogleraar gereed gemaakte Nota, die bijna te geleerd was voor de Kamer, maar op pers en ambtenaren nimmer naliet indruk te maken.

Levenslang liep het Kamerlid van de Minister van Staat naar de Hoogleraar (die van elkaars hulp nauwelijks afwisten) doceerde de Minister van Staat omtrent staatsrechtelijke visies en verschaft de Hoogleraar praktische gegevens, ze beide aanwendend in het Kamerdebat.

Wie zou de Minister van Staat en de Hoogleraar in het Staatsrecht ongelijk geven? Een Minister van Staat wil wel eens zaken bekend maken in de Kamer, aan welker publicatie hij zijn eerbare naam liever niet hecht, en de Hoogleraar in het Staatsrecht geniet ervan wanneer zijn leerstellingen op deze wijze regelrecht de Hoge Vergadering des Lands bereiken. . . .

En het Kamerlid, ja het Kamerlid deed in zijn situatie wellicht het wijste dat hij kon doen!

Nu gaat iedere vergelijking slechts in één punt op, en dat éne punt is natuurlijk niet dat ik Ds. Buskes met een Kamerlid wil vergelijken.

Maar ik wil hem wél met dat Kamerlid vergelijken, voor zover ook Ds. Buskes twee inspiratiebronnen kent: het Calvinisme en het Humanisme!

En hij dient *die beiden*, maar op hoogst ongebruikelijke wijze!

Daarom heb ik bij de vaststelling van de titel van deze serie aan bovenstaand verhaal moeten denken: heel het leven van Ds. Buskes is een heen-en-weerwandelen tussen Humanisme en Calvinisme. Hij „leent” van het Humanisme de wapenen om het Calvinisme te beschieten, en even later maakt hij rechtsomkeert om met Calvinistische wapenen het Humanisme te beschieten.

Dit nu is de dialectische strategie van Ds. Buskes!

Het dialectisch standpunt is echter, óók in de polemiek, tegelijkertijd een luxeverwijzing en een crisisverschijnsel, hetgeen reeds honderd jaar geleden door John Henry Newman in de Anglicaanse Kerk werd onderkend, toen hij met verontwaardiging de *Via Media* verwierp.

Ds. Buskes is echter aan het gevaar onderhevig niet gróndig in te gaan op wat van Calvinistische zijde tegen het Humanisme gezegd is, onder andere in de artikelen van Prof. Dr. H. Dooyeweerd, die door Mr. J. A. Oosterhoff in het boekwerk „Vernieuwing en Bezinning” zijn verzameld, en die door deze heruitgave opnieuw een ieder ter beschikking staan.

Dat Ds. Buskes in zijn strijd tégen het Humanisme en zijn uitwassen binnen de Christelijke Kerk noch de Calvinistische overtuiging noch de Calvinistische kracht kan missen, bewijzen de pagina's die hij in zijn Mémoires gewijd heeft aan Prof. Dr. P. Smits.

Maar, waar hij het Calvinisme bestrijdt, is het of we een Multatuliaan horen!

Door dit dialectisch polemieksysteem is Ds. Buskes altijd boeiend, altijd onverwachts (nóóit weten we bij voorbaat vanuit welke hoek de beschieting begint!), altijd informatief om te lezen. Daarom heeft Ds. Buskes ook *altijd* mede- én tegenstanders.

Uit het gehele boek komt echter één vraag naar voren: wat zou er in de Hervormde Kerk geschieden als Ds. Buskes eens de totale eindverantwoordelijkheid zou hebben te dragen?

Ik ontkom niet aan de indruk dat Ds.

Buskes leeft van de luxe te weten deze eindverantwoordelijkheid nooit te zullen dragen, en ook nooit te hebben gedragen! Dat doet hem scherp zijn in critiek op allerlei synodes waarmee hij te maken heeft of mee te maken heeft gehad. Maar met dat al, Ds. Buskes is de man van de vurige Randbemerkingen, van de dialectische tegenpolen, maar niét de man die verantwoordelijk is voor een *beleid*, dat van een vaste koers uitgaat, waarin met alle gegevens moet worden rekening gehouden, en men zich niet de luxe kan veroorloven nu eens op dit, dan weer op dat standpunt te gaan staan!

Ik heb met mijn titel daarom een verduidelijking willen aangeven, maar ook trachten duidelijk te maken van waaruit een fundamentele critiek is te leveren op de werksystematiek van Ds. Buskes.

Dat alles neemt niet weg dat Ds. Buskes een vaste plaats heeft in het religieuze proces dat Nederland doormaakt, en wij doen er goed aan deze plaats (ik zou zelfs wel willen spreken van deze functie!) niét te onderschatten.

In zijn zojuist verschenen „Vormen van Godsdienstcrisis” eindigt Prof. Dr. H. Kraemer met de opmerking dat alle aanvallen op het Christendom, ondanks de verontrustende achtergrond waaruit ze opkomen, hoogst nuttig zijn, omdat ze de Christelijke Kerk tot fundamentele zelfbezuiniging nopen, mits men daarbij bedenken: „In wezen wordt er in de moderne godsdienstkritieken niets werkelijk nieuws gezegd, niets dat niet reeds eerder, onder andere vormen, aan de orde is geweest”. (pag. 134).

Dit laatste geldt natuurlijk ook van de *onderlinge* critiek!

Want Ds. Buskes is ten slotte een crisisverschijnsel binnen en rondom de gereformeerde wereld, zoals iedere aanhoudende critiek daarop is terug te leiden.

Het recht van Ds. Buskes ligt dáár waar hij de meeste gereformeerden 's vooruit geweest in bewogenheid en aandacht: voor de humanistische mens, die zonder God en Christus leeft, en diep lijdt doordat hij eigen religieuze vragen verdringt, maar niet kan oplossen. In de poging tot het gesprek met vele humanistische mede-

mensen is Ds. Buskes ons menselijker dan bijna wie ook uit onze kring voorgegaan!

Maar voor zover hij tevens crisisprofeet is van én tegenover de gereformeerden, zal eerst dán de kracht én van Ds. Buskes én van de gereformeerden openbaar worden, wanneer beiden in staat zijn met elkaar in zakelijk gesprek te treden. Daartoe zal Ds. Buskes bereid moeten zijn tot een *werkelijke* analyse van het gereformeerde leven (religieus, dogmatisch, historisch, wijsgerig), dat nu eenmaal niet uitsluitend door „ontmoetingen” gekend wordt, terwijl van onze kant geëist mag worden met openheid en ontdaan van alle ergernis van de critiek van Ds. Buskes kennis te nemen, ook waar deze zwaar gericht blijkt te zijn tegen het anonieme hoofdstuk van het gereformeerde leven: *onze mentaliteit!*

Daaraan kan alles toegevoegd worden wat van beide kanten reeds gezegd is, zowel de zeer fundamentele als de bijzaken, maar zoals Prof. Kraemer in zijn grondige studie over de vormen der godsdienstcrisis spreekt over de *onelimineerbaarheid der religie* bij de humanist (en het eert hem dat hij dat voor de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen zo frank heeft uitgesproken!) zo kan men ook zeggen dat geen werkelijk Christelijk appél zich laat elimineren. Noch van de gereformeerden jegens Ds. Buskes, noch van Ds. Buskes jegens de gereformeerden.

Moedgevend én verontrustend kan voor beiden zijn dat de geschiedenis der geesten leert dat er soms generaties voorbijgaan aler een zeker appél eindelijk gehoor vindt naar dat het verdient, en eindelijk beantwoord wordt.

Ondanks alle „menselijks ál te menselijks” in de mémoires van Ds. Buskes (waardoor we zijn geschrift zowel lief hebben als kritisch willen lezen) biedt Ds. Buskes (voor een deel ondanks zich zelf!) een appél in zijn memoires dat, juist binnen de godsdienstcrisis waarin wij ons momenteel ook als gereformeerden bevinden, *onelimineerbaar* zal blijken te zijn!

Het ware te wensen dat dit van beide zijden werd ingezien, want wij kunnen elkaar wel ánders wensen, maar nooit wégwensen!

G. Puchinger.

Op reis in Sowjet-Rusland

(4)

V. Sociale omstandigheden

Met het invoeren van het communisme zijn officieel ook alle rangen en standen uitgebannen. Alles wat „bourgeois” is, alles wat herinnert aan de sociale verhoudingen, zoals die vóór de revolutie waren, wordt nu verderfelijkelijk geacht. De arbeider is de „kameraad” van de directeur, en allebei zeggen ze „kameraad” tegen de minister van de arbeid; samen werken ze voor het heil van de staat en daardoor, indirect, ook voor hun eigen welzijn (dat hopen ze tenminste).

Zoals te verwachten is, komen rangen en standen toch wel weer op. Misschien in ietwat andere vorm.

Allereerst zijn natuurlijk de hoge partijfunctionarissen machtige en aanzienlijke lieden, die wel degelijk met veel onderscheiding behandeld worden. Verder neemt het leger met zijn verschillende organisaties een aparte machtspositie in. Hetzelfde geldt voor de Staatspolitie. Kunstenaars en geleerden worden ook zeer goed verzorgd, en genieten zeer hoge salarissen.

In de bedrijven, die we bezochten, merkten we nogal wat verschil op. Er waren directeurs-kamers en ook directeuren, die even „duur” waren als dat in het Westen het geval pleegt te zijn. Er waren er ook, die zo ongeveer op „voormans-niveau” lagen.

Die omgang tussen bazen en arbeiders was gemakkelijk, maar er was wel degelijk sprake van een gezagsverhouding.

De emancipatie der vrouw is bijzonder grondig doorgevoerd. Op de bouwwerken en fabrieken, die we bezochten was meer dan de helft van het personeel vrouwelijk. Er wordt ook geen onderscheid gemaakt in het soort werk, dat door mannen of door vrouwen werd verricht. We zagen bijvoorbeeld vrouwen als machinisten op bouwkransen, als metselaars en als stucadoors. We zagen ze zelfs bezig met electrisch lassen, met betonijzer vlechten en met sneeuw ruimen. Voorzover we konden nagaan, waren de leidende en toezichhoudende functies meestal in handen van mannen. Zo zagen we soms het voor ons gevoel gênante tafereel, dat een groep vrouwen stond te sneeuwruimen, terwijl er een man bijstond om te kijken, of alles wel goed ging.

Veel werkende vrouwen waren als mannen gekleed, vaak ook droegen ze een werkjasje, waaronder een rok, en dan een hoofddoek om het haar bij elkaar te houden.

Zoals men ons vertelde, is het normaal dat ook de getrouwde vrouwen werken. Grootmoeder past dan op de kinderen, of de kinderen worden naar de kinderbewaarplaats gebracht. Jonge mensen, zowel jongens als meisjes, die na de middelbare school verder willen studeren, moeten eerst twee jaar op een fabriek of bouwwerk werken. Dit doen ze

met veel enthousiasme, omdat juist deze jongelieden vaak erg „opgezweept” van de scholen komen, en het prachtig vinden, iets voor de „gemeenschap” te kunnen gaan doen.

Men begint wel in te zien, dat het werken der huisvrouwen grote nadelen heeft. De afwezigheid van een rustig gezinsleven beïnvloedt namelijk sterk de grootte der gezinnen, en wel zodanig, dat er momenteel geen sprake is van een bevolkingstoename. De laatste volkstelling leverde enkele miljoenen minder inwoners op dan men eigenlijk verwacht had. Anderzijds kan men de vrouwelijke arbeid in de algehele economie bepaald niet missen.

De huisvesting laat ook nog veel te wensen over. Op het platteland komen veel houten woningen voor, die soms erg bouwvallig zijn, maar het voordeel boven de stadswoningen hebben, dat ze ruimer zijn. In de binnenstad van Moskou wonen de gezinnen in grote, troosteloze huurkazernes. Een heel gezin heeft vaak de beschikking over slechts één enkele kamer, waarin men woont en slaapt. Meerdere gezinnen hebben dan de beschikking over een gemeenschappelijke kookgelegenheid.

Rondom de oude binnenstad verrijzen in een snel tempo nieuwe woonwijken, uitsluitend bestaande uit flatgebouwen. De architectuur der gebouwen is zeer eentonig. Maar de stedenbouwkundige groepering is zodanig, dat er veel groen en open ruimte ontstaat, waar gelegenheid is voor speelplaatsen voor de kinderen, voor sport en voor ontspanning. Deze flats bieden een belangrijk betere woon-gelegenheid dan de oude huurkazernes. Er worden één-, twee-, drie- en vierkamerflats gebouwd, alle met centrale verwarming en een bad- of douche-ruimte. De vloeren zijn vaak met parket belegd. De ramen zijn van dubbele beglazing voorzien. De wanden worden netjes behangen en de plafonds wit gestucadoord. De keukeninrichting is nog ver beneden peil. Feitelijk zijn de keukens helemaal niet ingericht — een gootsteen met een koud- en een warm-waterkraan vormt de hele inrichting. Een aanrecht, bergkasten, pannenrekjes en dergelijke moeten door de bewoners zelf aangebracht worden.

De huren der woningen zijn zeer laag, en staan in geen enkele verhouding tot de bouwkosten. Men onderscheidt drie categorieën woningen, namelijk nieuwe, oudere, en heel oude. Voor deze categorieën gelden verschillende huren. Ze worden bepaald door het oppervlak der woon- en slaapkamers te vermenigvuldigen met een eenheidsprijs. In de huur is water en verwarming begrepen. Electriciteit moet men apart betalen. Voor een nieuwe ruime driekamerflat betaalt men dan een huur van omstreeks 25 gulden per maand. Een oude woning van dezelfde grootte zou de helft van de prijs aan huur doen.

Uiteraard betekenen deze lage huren niet, dat er een hoge levensstandaard bestaat. Omdat het woningbezit vrijwel volledig staats eigendom is, kan de staat eenvoudig woningen beschikbaar stellen, waarbij de huren hoofdzakelijk een opvoedkundige betekenis hebben: De mensen moeten zich realiseren, dat de woning wel degelijk wat gekost heeft.

Ook eigen woningbezit komt voor. Mensen die vóór de revolutie een eigen huis hadden, hebben dat behouden. Alleen bezitters van meerdere huizen verloren de overige, en konden het huis behouden waar ze zelf in woonden.

Merkwaardig genoeg is ook het erfrecht niet aangetast, waardoor dus een eigen huis in de familie blijft. Juist toen wij in Rusland waren, verscheen er een artikel in de „Isvestia”, waarin het bestaan van het erfrecht werd bevestigd als een overblijfsel uit de bourgeois-tijd.

Men kan ook met een staatslening een eigen huis laten bouwen. Hier wordt vrij veel gebruik van gemaakt, en men laat dan een houten bungalow bouwen in één der randdorpen van Moskou. Zo bevordert men dus eigenlijk weer het particulier bezit, en ook het sparen daarvoor.

Alle sociale voorzieningen als dokters- en ziekenhuiskosten, uitkering bij ziekte en ongeluk, voorzieningen voor de oude dag, en ook het onderwijs zijn gratis. Behalve de laagst gesalarieerden betalen allen een vast percentage (ongeveer zes procent) belasting. Feitelijk is dit natuurlijk niet nodig in een land, waar de gehele economie in handen van de staat is. Maar men schijnt dit te doen, om de mensen „er aan te wennen”. Eigenlijk een

merkwaardige gedachte. Tenzij men van plan is, geleidelijk een verschuiving tot stand te brengen van staatsexploitatie naar meer particulier initiatief en grotere differentiatie in de beloning.

De gemeenschapsgedachte wordt ondermeer gestimuleerd door bijvoorbeeld jonge mensen gezamenlijk sportterreinen, stadions en jeugd-tehuizen te laten bouwen. Dit gebeurt op basis van „vrijwilligheid”. Maar het wordt als een verplichting tegenover de gemeenschap aan de jongelieden voorgesteld. Het personeel van de fabriek verzorgt op dezelfde wijze de bouw van een clubhuis of van een vakantieoord.

Propagandistisch worden deze dingen sterk uitgebuit. Maar we kregen niet de indruk, dat de idee werkelijk leeft, en een grote rol gaat spelen in de gehele samenleving. Het grote enthousiasme, waartoe de jeugd bij de opvoeding wordt opgewerkt, ebt snel weg als men wat ouder wordt, en het leven een zekere sleur heeft gekregen. Uiteindelijk werkt men ook in Rusland liever voor zichzelf dan voor een vage gemeenschap, en zoekt men liever het eigen comfort dan het welzijn van de staat. Bij een ideologie die toch uiteindelijk niet boven het puur materiële vlak uitkomt is dit ook niet verwonderlijk, en een liefde tot de naaste, die niet gefundeerd is in de liefde tot God heeft geen voedingsbodem en geen doel.

Men aanvaardt tenslotte de omstandigheden, zoals deze zijn, en maakt het zich verder zo gemakkelijk mogelijk. Wellicht groeit toch ook wel een gevoel van onbehagen, een idee, dat alles zó weinig zin heeft, en het leven geen diepgang. In enkele geschriften, die door het ijzeren gordijn komen, zoals b.v. de boeken van Pasternak voelt men dit, en bespeurt men ook een tasten naar grotere diepten en naar een rijkere zin van het leven. Hoe prachtig zou het zijn, als in deze verarmde gedachtenwereld de volle rijkdom van Gods Woord verkondigd kon worden. Als men zijn werk weer kon zien, als een door God gegeven opdracht. En als men ook voor het samenleven Zijn wetten weer ging erkennen. Want alleen dan is een gezond volksbestaan mogelijk, en ook alleen dan is waarachtig levensgeluk mogelijk.

(Wordt vervolgd)

A. van der Ploeg.

BOEKBESPREKING

P. Jongeling - **Christus en de Volken**
Uitgave: Stichting Gereformeerd
Gezinsblad; Groningen.

Wanneer we het aantal onderwerpen in onze persorganen publiceerd, zouden er niet zoveel verschillende rubrieken nodig zijn. Over het algemeen is de aandacht van onze scribenten nogal eenzijdig gericht. Daarom is het zo verheugend, wanneer iemand zich moeite geeft regelmatig gebeurtenissen van over de landsgrenzen onder de aandacht te brengen. Dat doet P. Jongeling in het Gezinsblad en hij bundelde nu een aantal publicaties onder de samenvattende titel: „Christus en de Volken”.

Het streven van de heer Jongeling is iets, waar we blij om kunnen zijn. Hij pakt het werk tenminste aan. En zo ik al hier en daar kritiek heb, wil ik dat toch allereerst duidelijk zeggen: dat ik de grootste waardering heb voor Jongelings pogen. Er worden schrijvers van diverse pluimage naar voren gehaald, onderwerpen van groot belang behandeld, veel wetenswaardigs wordt aan de vergetelheid ontrukkt en er zit een vaart en een visie achter, waar ik bewondering voor kan hebben.

De eerlijkheid gebiedt mij ook mijn bezwaren en mijn „twijfels” naar voren te brengen. Daarbij zal ik soms geen betere visie voor die van Jongeling in de plaats kunnen stellen; in dat geval acht ik de materie dermate ingewikkeld, dat vragen vooralsnog meer ter zake zijn dan een afdoend antwoord.

Nu is één van mijn bezwaren inhaerent aan elk bundelen van politieke opstellen. Er zijn altijd gedeelten in, die aan actualiteit ingeboet hebben, of waarover bij het verschijnen in boekvorm noodzakelijkerwijs een andere mening moet bestaan. In een krant kan men dagelijks zijn visie en oordeel geven en die zo nodig in een volgend nummer aanpassen en wijzigen. In een bundel is dat anders. Men

kan nu eenmaal niet aan 't aanvullen blijven. Daaruit vloeit voort, dat een conclusie over de politiek van een bepaalde staat als betrekkelijk moet worden gezien en de waarde van het neergeschreven oordeel ligt dan in het historische vlak: zó dacht men op grond van die gegevens op dat bepaalde tijdstip in het verleden. Ik kom hier in het vervolg nog op terug.

Een tweede bezwaar is, dat soms wel een oordeel wordt gegeven, maar dat het inzicht in de structuur van de behandelde materie niet vergroot wordt. Ook hierover later meer.

Een van de centrale problemen, die in „Christus en de Volken” — welke titel een breder bestek doet vermoeden dan in werkelijkheid gegeven wordt — naar voren komt, is dat van het communisme en al wat zich daartegen verzet.

Het Communisme en het „anti-communisme”. Deze ideeënwereld kreeg gestalte in concrete machtsblokken: Rusland en Amerika. En nu ziet Jongeling een groot gevaar. Door zich af te zetten (terecht) tegen heel de communistische ideologie gaat het Westen zich verlaten op Amerika en drinkt het de geest van de Amerikaanse gedachtenwereld in. „Het Amerikanisme is voor miljoenen het laatste geestelijk plechtanker, het laatste ideeële front tegen de totalitaire barbaarsheid van het bolsjewisme” (pag. 35) en „de geest van Amerika verslaat onder ons zijn tienduizenden” (pag. 36). En Amerika heeft toch bepaald niet de wijsheid in pacht, ook niet de christelijke wijsheid.

Dit laatste geef ik Jongeling volmondig toe. Ik vraag mij alleen af, of het wel waar is, dat voor ons, het Westen, Amerika werkelijk het laatste heil is, waar we op vertrouwen, of zelfs de leider, die wij gehoorzamen. Om een paar voorbeelden te noemen: De Gaulle heeft zich sedert 1945 afgezet tegen veel punten van de Amerikaanse politiek en zeker tegen „het Amerikanisme”; Nederland kwam meermalen bedrogen uit, b.v. in de Indonesische kwestie) en de mislukte onderhandelingen over de landingsrechten van de K.L.M. kwamen ons misnoegen kortgeleden nog versterken. Amerika's houding in de Suez-crisis van 1956 werd in het Westen meermalen fel aangevallen — de verkoeling in de Anglo-Amerikaanse verhoudingen ligt ons nog vers in het geheugen. Ik geloof niet, dat de politiek van het Westen zo op Amerika is georiënteerd.

Maar gesteld nu eens, dat dit wel zo is, waarom richt Jongeling dan vooral zijn pijlen op dit doel? Waarom ziet hij in elke vorm van „Amerikanisme” zo'n dodelijk gevaar? Omdat die Amerikaanse geest in oorsprong de revolutie is. Naast alle zonder meer aanwijsbare vormen van verwereldlijking, oppervlakkigheid en materialisme in het Amerikaanse leven, is dit tenslotte één van de gevaarlijkste dingen, dat iedere Amerikaan de onafhankelijkheidsverklaring van 1776 met de moedermelk heeft ingezogen, daarin zijn evangelie vindt en dit in zekere zin nog christelijk acht ook. Daartegenover stelt Jongeling de hechte relatie tussen Franse en Amerikaanse revolutie: beide gaan in tegen Gods Woord. Wie meedoet aan het „verchristelijken” van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring (zoals volgens schrijver Dr A. Kuyper deed), werkt ook mee aan het verdoezelen van het onderscheid tussen de revolutie en de Nederlandse opstand tegen Spanje. Onze opstand is immers iets totaal anders, geboren uit een volkomen andere geest!

Hier beginnen voor mij de eerste grote vragen te rijzen. Franse, Amerikaanse en Nederlandse revolutie... Wij zijn gewoon die Amerikaanse een vrijheidsoorlog te noemen en de onze „maar” een conservatieve opstand.

Het zou natuurlijk dwaasheid zijn een verband tussen de Franse revolutie en de Amerikaanse vrijheidsoorlog te ontkennen. En toch is daarmee het probleem niet opgelost. De Franse revolutie was radicaal anti-godsdienschtig en veelal zelfs radicaal atheïstisch. Welk een schuld hier overigens ook ligt bij de absolute monarchie en de R.K. Kerk is niet te beschrijven; de Amerikanen waren van ouds meer vertrouwd met een tot op zekere hoogte beperkt koningschap en zij waren bovendien om de vrije uitoefening van hun protestantse overtuiging uitgeweken. John Locke heeft en de Fransen beïnvloed (zij het indirect) en de Amerikanen geschrijf-

ten geschonken, waarin hun reeds bestaande ideeën opnieuw onder woorden werden gebracht; geschriften overigens, die mede ten doel hadden de glorievolle Revolutie van 1688 in Engeland zelf, waarbij onze Willem III Koning werd, te rechtvaardigen. Zij grepen ook terug op het „pro religione et libertate” van Willems overtocht en de jarenlange strijd daarvoor tegen een Engels Koningschap, dat de godsdienstvrijheid en de staatkundige vrijheden van het Engelse volk geschonden had: de vorst is er ten behoeve van het volk en niet omgekeerd!

Deze zelfde gedachte vinden we woordelijk terug in de Acte van Verlatinghe van 1581, waarmee de opgestane Nederlandse gewesten de band met Philips II doorsneden. De Statenvergadering van 1572 in Dordrecht was, zo men wil, ook al pure revolutie te noemen. Opstand van het volk, zij het onder leiding van „Monarchomachen” of magistraten was een erkende uitoefening van het recht van verzet onder de oude calvinisten. Men moet, wat onze opstand tegen Spanje betreft, toch ook nuchter zijn en niet alleen aandacht schenken aan het „haec religionis causa”.

Amerikaanse vrijheidsoorlog, Engelse Glorious Revolution en onze opstand hebben zoveel verwantschap, dat het bijna onmogelijk is, één van de drie te verwerpen en de andere te blijven aanprijzen als toppunten van christelijke staatkunde. Dit alles geef ik graag voor iets beters. Het zijn niet meer dan opmerkingen, die er op willen wijzen, dat de zaken niet zo eenvoudig liggen.

Om nu op de Amerikaanse democratie terug te komen, Jongeling citeert meermalen met instemming uit Rudolf van Reest's „Van kust tot kust”. Rudolf van Reest (en dus ook Jongeling) zegt: Amerika is geen democratie. Zij geven aan de term democratie een eigen inhoud, maar ook dan nog lijkt me hun bewering te stout. Te stellen, dat er in Amerika geen sprake is „van een rechtmatige volksinvloed op de regering, waarbij overheid en onderdaan duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn”, lijkt mij, voorzover ik er iets van weet, op zijn zachtst uitgedrukt, een gevaarlijke bewering.

Het Rusland, zoals we 't nu kennen, hoe is dat zo geworden? De revolutie van 1917 heeft diep ingesneden, zo diep, dat het wel lijkt alsof er geen enkele band meer bestaat met de geschiedenis daarvoor. Toch moet dat natuurlijk zo zijn — de revolutie is niet uit de lucht komen vallen.

Eén van de factoren, die het succes van de revolutie verklaren is, volgens Jongeling, het ontbreken van een overtuigd, bij de Schrift levend kerkvolk. De revolutie trad als 't ware op in een geestelijk vacuum en stuitte op geen enkele weerstand. De Russisch-orthodoxe kerk, die reeds lang de Woordbediening had losgelaten en verzeild was geraakt in een overloos mysticisme, had lijdelijkheid gepredikt in alle wereldse zaken. Dat had een bepaald Russisch mens-type doen ontstaan, dat geen enkel antwoord en niet één daad had te stellen tegenover de Russische revolutie.

Het Westen had bovendien aan Rusland niets wezenlijks in die geest geboden. Was de Westerling Karl Marx de vader van de communistische gedachte, het eerste echte contact met het Westen was al geweest de aanraking met de legers van Napoleon, revolutionaire legers dus, die de zaden van de idee der Franse revolutie in Russische aarde deden vallen. Van die kant was dus ook niets goeds te verwachten. Dit is „in a nutshell” het betoog van Jongeling.

Hier dringen zich weer enkele vragen aan mij op.

De Russische revolutie is geen abstracte grootheid. De revolutiemakers waren ook Russen. Hoe komt het, dat zij nu juist niet aan het door Jongeling getekende Russische type voldoen? Waarom heeft de Russische kerk op hèn niet dat „markante stempel” gedrukt? Hoe komt het voorts, dat de revolutiemakers die kerk, waarvan zij blijikbaar zo weinig te vrezen hadden, bitter en fel vervolgden? Er moet toch een instinctief en misschien wel beredeneerd besef zijn geweest, dat van die zijde gevaar te duchten was? (Een besef, dat niet alleen maar te verklaren is uit de marxistische slogan, dat godsdienst opium voor het volk is). In de Oekraïne is in ieder geval het verzet tegen de bolsjewisten sterk gestimuleerd door de kerk!

Het beeld van Napoleons legers, die de

ideeën van de Franse revolutie naar Rusland brachten, lijkt mij een constructie achteraf. Wij hebben geen enkele zekerheid over enig intensief contact tussen de Franse legers en het Russische volk, anders dan in de vorm van gewapend contact, waarbij de Russen de beproefde tactiek van terugtrekken bezigden, zo ver als nodig was om Napoleons val volkomen te doen zijn. Bovendien: Napoleon, en met hem de nieuwe generatie der Fransen, was in 1812 vervallen tot een bloot imperialisme (hij was niet voor niets van 1804 af Keizer!) waarin de inzet van de Franse revolutie geen wezenlijke rol meer speelde.

Wanneer Jongeling ergens (pag. 101) zegt, dat „toenemend kerkbederf in toenemende mate zijn werking in heel ons staatkundige, maatschappelijke en culturele leven (doet) gevoelen”, moeten wij daarmee instemmen. Maar tevens er aan toevoegen: deze waarheid mag ons niet de ogen doen sluiten voor die andere waarheid, dat de werkelijkheid zo ontzaglijk gecompliceerd is en dat er in het leven zoveel door ons soms onbegrepen krachten en factoren werken, dat lang niet altijd het causale verband zonder meer direct is aan te geven. Ik heb wel eens de indruk, dat men in gereformeerde kring bang is om „gewone” oorzaken te vinden, alsof die niet religieus bepaald zouden zijn!

Ik raak hier een netelige kwestie. Onder andere op grond van wat Jongeling over de Russische kerk zegt, komt (Ds) D. Z(emel) ertoe in het Gereformeerd Kerkblad voor Overijsel en Gelderland van 30 januari j.l. Jongelings bundel niet alleen schriftuurlijk, maar ook profetisch journalistiek werk te noemen. In deze recensie (die overigens voor een groot deel bestaat uit citaten uit „Christus en de Volken”) zegt dezelfde schrijver: „De Heere eist van elke journalist, dat hij profetisch schrijft” (en dat doet Jongeling volgens zijn mening). Ik zou wel graag van Ds Zemel hebben willen horen, waaruit dat profetisch schrijven nu in concreto bestaat. Ik heb n.l. de indruk, dat men in onze kring nogal eens gauw met het woord „profetisch” klaar staat, wanneer iemand b.v. berichten uit De Linie, Elseviers Weekblad of de Nieuwe Rotterdamse Courant van een aantal bijbelteksten voorziet. En dat doet Jongeling

in zijn bundel ook wel (men zie zijn opstel over China). Of dit nu profetisch is?

Wat mij juist opvalt in zulke stukken is een bepaalde vorm van dualisme: eerst het „profane” gedeelte en dan het religieus commentaar. Oneindig veel moeilijke — maar dan metterdaad profetisch — lijkt het mij, wanneer een journalist er in slaagt het wereldnieuws en de Bijbelboodschap tot zo'n eenheid te verwerken, dat het Bijbels commentaar achteraf niet meer nodig is.

Jongeling geeft ook nog opstellen over Indonesië en over Israël. Het laatste geeft veel interessante bijzonderheden. Uit het eerste valt veel goeds te leren. Zijn voorstelling over Indonesië opent betrekkelijk weinig nieuwe gezichtspunten, maar menigeen zal toch gebaat zijn bij een kort overzicht van onze koloniale geschiedenis. Niet overtuigend lijkt me Jongelings verdediging van het recht van kolonisatie. De schrijver haalt hiervoor onder meer aan de tekst: „God breide Jafeth uit en hij wone in Sems tenten”. Hiermee kolonisatie te verdedigen komt me wat simpel voor, want men moet toch ook bedenken, dat kolonisatie in de meeste gevallen betekende: oorlog, mensenjacht (in Australië b.v.) economische uitbuiting; en dan maakt een verdediging op grond van de genoemde tekst een iets te idyllische indruk.

Tenslotte nog een paar opmerkingen over stijl en verzorging van het boek.

De stijl van de opstellen is voor wat de historische beschouwingen betreft, niet bijzonder. Er zijn bladzijden (ik denk aan de geschiedenis van Rusland) die doen denken aan de bepaald niet boeiende betoogtrant van een schoolboekje voor geschiedenis. Ik geef overigens toe, dat het geen makkelijke taak is historische overzichten smakelijk weer te geven. Dat kunnen maar weinigen.

De correctie van drukproeven had hier en daar veel punctueler kunnen zijn. En een uitgebreid litteratuuroverzicht achterin had de bundel kunnen completeren.

H. C. E. Smit-Labots.

Zutphen, februari 1960.

KRITISCHE KRABBEL

't Is altoos vet
in andermans schotel.

Jaren geleden zaten we op een vacantiedag bij elkaar. Zes echtparen, familie en kennissen.

't Was op een stralende zomerdag.

We zaten voor openstaande deuren.

Met uitzicht op een riante tuin.

Het was in de jaren van crisis.

Vele mensen hadden het bitter slecht.

Maar wij hadden het allen best.

De dames waren allemaal keurig gekleed.

We hadden heus nog wel een koekje bij de thee.

De heren, voorzover ze rookten, genoten van een goede sigaar.

„Mijn liefje, wat wil je nog meer”.

Men zou zo zeggen, er was alle reden om dankbaar en tevreden te zijn.

Maar over het algemeen was men niet erg tevreden en dankbaar.

Dat bleek toen de vraag aan de orde kwam, wie van ons het wel het beste had.

Voor een goed begrip van het gesprek is het wel goed, dat ik u de leden van het gezelschap even voorstel.

Eén had in dienst van het rijk een goede baan. Een tweede had in gemeentedienst een goed inkomen.

No drie had een beste zaak in de stad.

De vierde was grossier en reed in een grote slee.

De vijfde was bij het onderwijs.

No zes was dominee met een behoorlijk traktement.

Zoals gezegd: Niemand had reden om te klagen.

Maar geklaagd werd er wel.

De één meende, dat hij na zoveel verstuudeerd te hebben wel recht had op een beter salaris.

Een tweede beweerde, dat een vast traktement wel aardig leek, maar vaste armoede betekende.

De zakenmensen beweerden, dat de anderen maar een gemakkelijk leventje hadden en dat zij maar moesten ploeteren van maandagmorgen tot zaterdagavond en dat zij altijd maar moesten afwachten of ze zaterdagavond wat verdiend hadden in de afgelopen week.

Waartegenover de anderen beweerden, dat bij een zakenman er nog wel eens een dubbeltje tussen de centen rolde, wat bij hèn nooit voorkwam.

Verder werd nog opgemerkt, dat de vaste traktementen door de „belasting” precies waren na te rekenen, terwijl de zakenlieden vaak te weinig betaalden.

Het duurde niet lang of de hoofden werden rood en de woorden vinnig en ieder meende, dat de ander het toch maar veel beter had. Toen de dames zich in het gesprek mengden werd het er nog niet beter op.

Toen viel er een wijs woord: Jongens, wij hebben het allemaal best. Het ontbreekt ons aan niets.

En wie heeft het 't allerbeste?

Die leeft naar I Tim. 6 : 6v: „Doch de godzaligheid is een groot gewin met vergeeniging. Want wij hebben niets in de wereld gebracht: het is openbaar dat wij ook niets kunnen daaruit dragen, maar als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmee vergenoegd zijn”.

Zulke gesprekken zullen nog wel worden gevoerd.

Er was zelden meer welvaart dan nu.

Mogelijk ook zelden meer ontevredenheid dan nu.

Want het „meer” wordt nooit vol.

En „andermans schotel is altijd het vetst”.

Laten we maar leven naar I Tim. 6.

Frater.

P.S. Weet ge waar ik wel eens bang voor ben? Dat in sommige pastorieën gebrek wordt geleden. Denken kerkeraden en gemeenten er wel om, dat men daar zonder zorg van het Evangelie moet kunnen leven?

PERSSCHOUW

Het „nieuwe kerkrecht”

Dr Schelhaas schrijft over de kerkrechtelijke situatie in zijn kerken in „Waarheid en Eenheid” het volgende:

We hebben meermalen betoogd, dat het kerkrecht in onze kerken veranderd is. We hebben, toen het z.g.n. nieuwe kerkrecht zich gelden deed, gezegd, dat het kerkrecht van de doleantie verloochend en verworpen is door de mannen, die op het gebied van het kerkrecht de leiding hebben gekregen.

Dit is nogal eens weersproken. Daarom is het interessant, hier eens naar voren te brengen, wat Prof. Dr H. N. Ridderbos gezegd heeft op de conferentie van de Calv. Stud. Beweging, die in december te Kampen gehouden werd. Daar heeft hij betuigd, dat hij heus niet zulk een Kuyperiaan was, als menigeen dacht. Hij kon zich in het Kuyperiaanse kerkrecht helemaal niet vinden, had heel andere opvattingen over het recht, de macht, de leiding in het kerkelijk leven. Dat was duidelijke taal. En ik heb daarna met instemming geluisterd. Want dat was een ondubbelzinnige bevestiging van wat ik altijd had gedacht en gezegd.

Ik zou graag willen, dat we ook nog eens zulk een duidelijke uitspraak hoorden van anderen, die de nieuwe kerkorde in haar ontstaan sterk hebben beheerst. Dan wist ook het volk, waar het aan toe is. Velen denken maar steeds, dat het kerkrecht wezenlijk niet veranderd is. Velen gaan er van uit, dat wij het wel mis zullen hebben: men kan niet geloven, dat de opvolgers van prof. dr F. L. Rutgers zijn levenswerk op kerkrechtelijk gebied afbreken. Als tot ons volk doordringt, dat wij het juiste hebben gezien en gezegd, dan zal het naar mijn vaste overtuiging gaan beseffen, dat er op het gebied van het kerkrecht een verkeerde koers gevaren wordt.

Het is van het grootste belang, dat ons volk wakker wordt. Het wordt ook meer dan tijd. De herziene kerkorde is reeds ingevoerd. Men heeft de gevolgen nog niet aan den lijve ondervonden. Maar dat zal zeker te eniger tijd gebeuren. Het is bitter noodzakelijk, dat men de ogen open krijgt voor de situatie, waarin wij gekomen zijn.

Dat we een heel andere toestand gekregen hebben, kan men overigens toch al wel opmerken. De synodes zijn immers niet meer van de lucht. Men roept om de twee jaar een synode door middel van afvaardiging bijeen. En de synode, die zitting neemt, houdt haar vergaderingen in de beide jaren, die tussen de samenroeping van de ene en de andere synode liggen.

Terwijl het vroeger voor ieder vanzelf sprak, dat een synode om de drie jaar samenkwam en dan zo snel mogelijk weer ontbonden werd, zodat het kerkelijk leven een hele tijd rust had, schijnt men in de leidinggevendende kringen te menen, dat het eigenlijk alleen maar goed kan gaan, als er een synode is, die op elk gewenst ogenblik kan samenkomen. De agenda's worden steeds uitgebreider en men doet alsof de kerken een opperbestuur nodig hebben.

Wij moeten daarvan weer zien af te komen. Het geeft verkeerde verhoudingen, het houdt het kerkelijk leven in voortdurende onrust en het kost ontzaglijk veel geld.

De ene benoeming volgt op de andere. Als men bijna permanent vergadert, dan kan men natuurlijk ook niet buiten permanente werkers, die in dienst van de synode en op kosten van de kerken zijn aangesteld.

Is er tenslotte toch nog een kleine periode, waarin er geen synode meer is, omdat de zittende is gesloten en de komende nog niet is samengesteld, dan hebben we nog een moderamen van de gesloten synode, die een vrij ruime opdracht heeft.

Dat is wel gebleken bij de behandeling van het contact tussen onze kerken de Ned. Herv. Kerk. De deputaten zijn van hun taak ontheven, omdat daarvoor geen vruchtbare opdrachten meer bestonden. Maar het contact zal nu door de moderamina van de beide synodes onderhouden worden.

Het ene landelijke instituut na het andere verrijst. En de predikanten in algemene dienst nemen steeds meer toe in getal.

Wij wijzen hierop, opdat men zal begrijpen, dat het tijd wordt om het roer te wenden. Wij krijgen een leiding, die het leven bemoeilijkt en die bovendien topzwaar dreigt te worden.

Het besef, dat de afgevaardigden afhankelijk zijn van hen, die hen afvaardigen, slijt niet alleen uit, het schijnt geheel te verdwijnen.

Wij moeten terug naar het oude Gereformeerde Kerkrecht. Dat is noodzakelijk. Dat zal niet gemakkelijk gaan. Maar willen we een vrij gereformeerd kerkelijk leven behouden, dan moet dit doelbewust en met kracht worden nagestreefd.

We moeten het onwrikbaar vasthouden: tot het wezenlijke van gereformeerde kerken behoort ook dat ze vasthouden aan de beginselen van de oude dordtse kerkenordening. De dolerende kerken stelden het leven daarnaar — terecht — als voorwaarde voor kerkelijke eenheid.

VAN HIER EN GINDS

Kerkbouwactie Chr. Geref. Kerken

De kerkbouwactie, die de Christelijk-Geref. Kerken hebben gevoerd, is thans vrijwel beëindigd. 148 kerken van de ruim 160 hebben een bedrag van f 173.644,36 bijeengebracht. Deze gemeenten omvatten 54.785 zielen, zodat gemiddeld per persoon een bedrag van f 3,17 geïncasseerd werd, terwijl f 2,— gevraagd was.

De Paus en de „afgescheiden broeders”

„Het eerste en directe doel van het komende concilie is aan de wereld de kerk van God te tonen in haar eeuwige kracht en met haar aan de huidige omstandigheden aangepaste wetten,” zo heeft paus Johannes verklaard, toen hij de leden van het centrale comité van de Italiaanse Katholieke Actie ontving.

Indien later de broeders die zich van ons hebben afgescheiden en die ook onderling verdeeld zijn, de eenheid willen verwerklijken die wij allen wensen, dan zullen wij hun met grote genegenheid zeggen: ons huis is het uwe, want het is het huis van hen die het teken van Christus dragen. Wanneer men echter, zoals sommigen nog zeggen, discussies en debatten wil beginnen, dan zal dat tot niets leiden,” zo voegde de paus aan zijn verklaring toe.

Rome wil dus van het kerkelijk gesprek niets weten.

Roomse kerk en Staat in Polen

Bisschop Czeslaw Kaczmarek uit Kielce, een uitgesproken anti-communist, is volgens gewoonlijk betrouwbare kringen in Warschau om gezondheidsredenen voor onbepaalde termijn met verlof naar een plaats in de bergen vertrokken.

Zijn vertrek uit zijn diocesis was de absolute voorwaarde die de Poolse regering stelde alvorens in te stemmen met heropening van de gesprekken tussen kerk en staat over vraagstukken waarover diepgaande verschillen bestaan.

De toenemende spanning tussen kerk en staat in Polen werd in het afgelopen jaar weerspiegeld in een golf van aanvallen in de pers over verschillende misbruiken van rechten door de kerk en over haar houding inzake geboorteregeling.

De bisschop van Kielce was vooral het doelwit van deze aanvallen.

In juni 1959 wilde de regering hem niet meer erkennen om wat men noemde zijn „belediging van niet-gelovigen” en het „aannemen van een vijandige houding jegens de staat”. Voorts werd hij beschuldigd van het uitoefenen van scherpe kritiek tijdens een preek op het optreden van communistisch China tegen de R.K. kerk.

Kerkgebouwen

De (synodaal) Gereformeerde Kerken in Nederland hebben vorig jaar 25 nieuwe kerkgebouwen doen verrijzen tegen 15 in 1958. In 1958 kwam dit gemiddeld op f 795,— per zitplaats en in 1959 op f 885,—. In 1958 hebben de Geref. Kerken een totaal bedrag van f 7.400.000 aan kerkbouw besteed en verleden jaar f 12.500.000.

KERKNIEUWS

Beroepen te Goes, cand. A. N. Hendriks te Rotterdam.

Bedankt voor Berkel en Rodenrijs, ds M. J. C. Blok te Utrecht.

Beroepbaar verklaard: Cand. D. Noort, Dubbele Buurt 1, Rijnsburg, tel. 01718 - 3110.

Theologische Hogeschool. Geslaagd voor het Candidaats-examen de Heren D. de Jong, Portlandstraat 46, Rotterdam 21 en W. L. Kurpershoek, Van Oosterzeestraat 38 B, Rotterdam 6.

Op de brief van de niet-vrijgemaakte Kerkeraad van Voorthuizen zond ondergetekende het volgende antwoord.

Weleerw. en Eerw. Heren en Broeders,

Uw mededeling van 10 februari 1960 ontving ik. In antwoord daarop wil ik U berichten, dat ik de HERE dankbaar ben, Die ook door Uw brief de zaaksgerechtigheid van de Vrijmaking aan het licht brengt.

Overigens moet ik U eerlijk zeggen, dat er bij mij veel vragen opkomen, die ik U wil stellen; niet om de kloof groter te maken die er tussen ons is, maar om duidelijkheid te krijgen inzake onze verhouding.

Ten eerste zou ik U willen vragen: Is Uw optreden in 1946 en in 1960 niet puur „synodaal”?

Toen in 1946 de Vf. door de synode werd vastgesteld, heeft de kerkeraad mij geschorst, omdat ik mij daaraan niet wilde conformeren. Nu in 1959 de synode de Vf. terzijde heeft gesteld mag ik wat U betreft weer in volle rechten als ambtsdrager erkend worden. Wat denkt de Kerkeraad zelf eigenlijk van de Vf. en van haar terzijde-stelling?

Ten tweede wil ik U vragen, wat U bedoelt als U spreekt van „eigen tekort”? U wilt „het verschil in beoordeling van wat in het verleden geschied is, overlaten aan het oordeel van Hem, Die rechtvaardig oordeelt”. Maar broeders, meent U nu werkelijk, dat U zó Uw verantwoordelijkheid van U kunt afzetten? Er is niet maar wat geschied, doch de Kerkeraad heeft in 1946 wat gedaan. Ik moet U daaraan herinneren om de ernst van de zaak voor te houden. U hebt toen geconstateerd, volgens het schorsingsbesluit, dat ik mij schuldig heb gemaakt „aan de zonde van openbare scheurmaking”. U hebt mij geschorst op grond van artt. 79 en 80 K.O. (waar sprake is van „grove zonde” enz.). U hebt dit gedaan in de hoop en met de bede, dat ik spoedig mocht terugkeren „van mijn verkeerde weg”. Ik ben van mijn weg niet teruggekeerd, ik sta ten opzichte van besluiten en schorsingen nog precies zo als in 1946. Meent U nu eerlijk, dat U mij weer kunt erkennen als dienaar des Woords, zonder enige erkenning van Uw schuld voor de HERE? U hebt toch een en ander gedaan onder aanroeping van de Naam des HEREN? Voor mij hoeft U geen knieval te doen, maar voor de HERE kunt U zich zó niet van Uw verantwoordelijkheid in dezen ontdoen.

Tenslotte: Het was mij veel liever geweest, wanneer U een briefje had geschreven van deze inhoud bijv.: „Dominee Jager, de Kerkeraad heeft U indertijd geschorst. Wij zijn daar niet rustig onder, dat was niet goed in de ogen des HEREN. Hoe het verder moet weten wij ook niet, maar dit wilden wij U schrijven”. Dan zou er mogelijkheid van toenadering zijn geweest. Die zie ik nu nauwelijks.

Ik hoop van harte, dat U een en ander ernstig wilt overwegen. Tot verder schrijven (mogelijk later tot samenspreken) ben ik bereid. Maar als er niet het minste schuldbesef is bij U, zie ik daarin weinig heil.

Met broedergroet
Uw vroegere dominee,
w.g. H. J. Jager.

WIE...

wil met mij buitenlandse reis maken of bij welk groepje jongelui van ca 30—40 jaar kan ik mij aansluiten?

Brieven onder no 11-36 Adm. van Opbouw.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april a.s. begint de nieuwe jaargang van „OPBOUW”. U zoudt ons een groot genoegen doen ter voorkoming van de hoge incassokosten en extra administratie het verschuldigde bedrag vóór 1 april te storten op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor „OPBOUW”.

Degenen die voor een halfjaar wensen te voldoen betalen f 5.—, en degenen die voor een jaar gireren, betalen f 10.—.

Mogen we weer rekenen op Uw aller medewerking.

De Administratie.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

1 APRIL een belangrijke datum!

Want dan verschijnt het eerste nummer van de vierde jaargang. Zorgt u voor nieuwe abonné's?